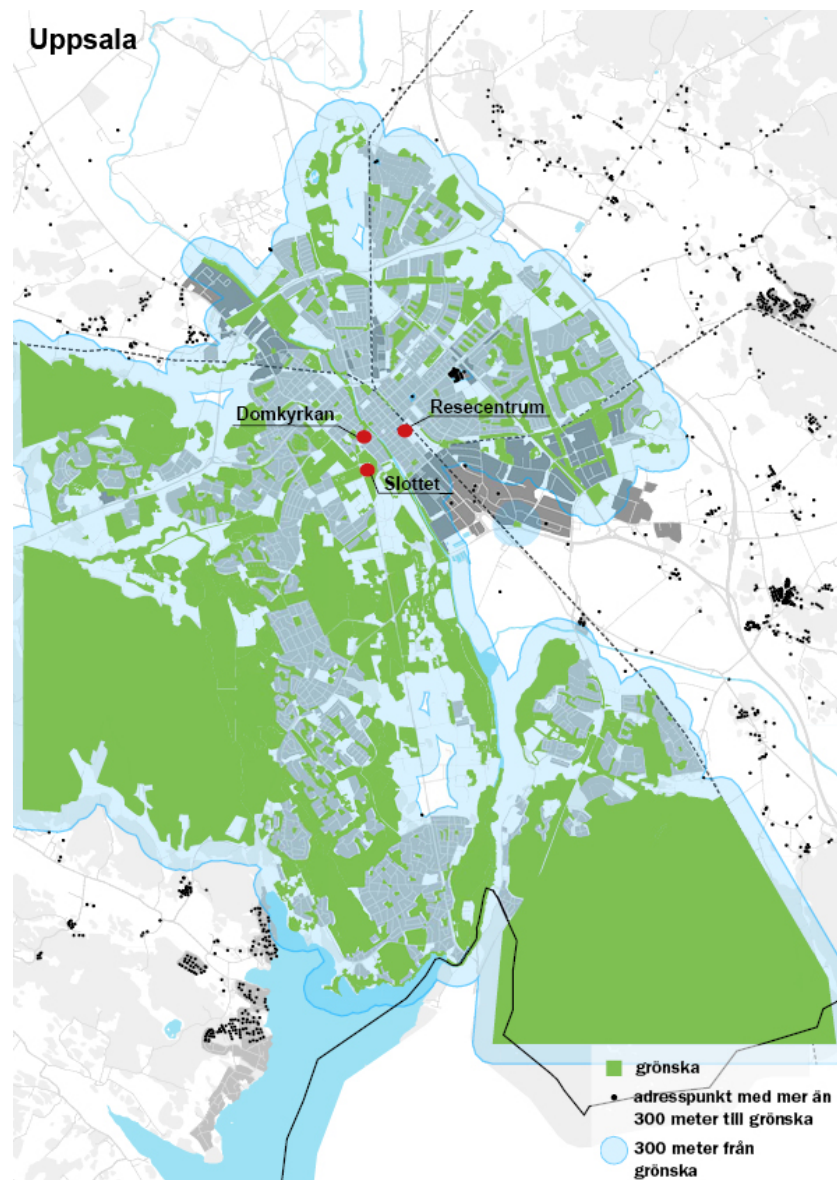

Verktyg för grönyteplanering i Uppsala

Med fokus på Ulleråker

Kajsa Engman

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2018

Titel: Verktyg för grönyteplanering i Uppsala: Med fokus på Ulleråker

Engelsk titel: Tools for planning green areas in Uppsala: With focus on the surroundings of Ulleråker

© Kajsa Engman

Handledare: Antoinette Wärnbäck, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: Grönska, offentliga rum, stadsplanering, strategier, Uppsala kommun

Omslagsbild: Bilden visar Uppsalas gröstruktur och avstånd längre än 300 meter från grönområden.

Med tillstånd av Uppsala kommun från Uppsalas parkplan (Uppsala kommun 2013a)

Alla bilder i arbetet publiceras med erforderliga tillstånd.

Publiceringsår: 2018

Publiceringsort: Uppsala

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Idag lever en stor del av världens befolkning i städer och detta leder till att städer blir allt tätare och tätare. I och med förtätningen av städer minskar ofta grönytor i städerna. Gröna miljöer innebär många fördelar som att bidra med luftrening, hålla en jämnare temperatur och biologisk mångfald. De positiva effekterna av grönska är långt fler än de negativa och grönska är en relativt kostnadseffektiv lösning. När grönytor i städerna blir mindre så minskar även effekten av fördelarna. Därför syftar arbetet till att undersöka på vilka sätt grönska kan användas vid planeringen av offentliga rum. I olika kommuner finns olika underlag att använda vid stadsplanering men det finns inte några övergripande riktlinjer för vilka underlag som måste förekomma i kommunerna. Därför varierar det mellan de olika kommunerna gällande vilka underlag som används och vad som tagits fasta på. Trots detta verkar många kommuner medvetna om hur viktigt det är med grönska i städerna, däribland Uppsala, och utifrån underlagen arbetar de på olika nivåer med grönska i stadsplaneringen. Under arbetets gång jämfördes de övriga kommunerna med Uppsala kommun och stadsdelen Ulleråker för att avgränsa studien men samtidigt ge en djupare förståelse för ämnet. Resultatet visade att det i Uppsala kommun lagts en del fokus på grönstrukturen även om det skulle kunna vara mer genomgående i de planeringsunderlag som finns tillgängliga.

Abstract

A large amount of the world's population lives in cities today and this leads to more dense cities. Because of the densifying of cities, the green spaces are often decreasing. Green environments come with many benefits like air filtration, keeping an even temperature and biodiversity. The positive effects of greenery by far outweigh the negative ones and greenery is a relatively cost-effective solution. When the green spaces in the cities become smaller, the effects of the benefits are also decreasing. Therefore, this study aims to investigate in what ways greenery can be used in the planning of public places. In different municipalities there are different materials to use in urban planning but there are no overall guidelines for which planning material must occur in the municipalities. This is the reason for variation between different municipalities when it comes to which materials are being used and what has been focused on. Despite this, many municipalities seem to be aware of the importance of greenery in the city, including Uppsala, and based on the material, they are working on various levels with greenery in the planning of the city. During the course of work the other municipalities were compared with Uppsala and the district of Ulleråker to limit the study, but at the same time achieve a deeper understanding of the subject. The result showed that in Uppsala, some focus has been put on the green structure, even if it could have been more dominant in the available planning material.

Innehåll

Introduktion	5
Syfte och frågeställning	6
Begreppsprecisering	6
Bakgrund	6
Ekosystemtjänster	6
Sveriges miljömål	6
Ulleråker	7
Metod	8
Snowball sampling	8
Dokumentgranskning	9
Intervju	9
Avgränsningar	10
Resultat	10
Exempel på planeringsverktyg inom Sveriges kommuner	10
Balanseringsprincipen	10
Grönytefaktorn	11
Grönplan, grönstrukturplan och grönstrukturprogram	11
Parkprogram	12
Rekommenderat avstånd till grönområde	12
Trädplan	13
Uppsala kommun	13
Översiktsplanen	13
Den fördjupade översiktsplanen för Södra staden	14
Underlag i Uppsala kommun	14
Ulleråker	16
Planprogrammet för Ulleråker	16
Intervju med Anna Hellgren och Sara Rydeman	16
Sammanfattning	19
Analys	19
Diskussion	20
Metoddiskussion	21
Slutsats	22
Referenslista	22

Introduktion

I dagens moderna samhälle lever halva jordens befolkning i städer och detta beräknas öka upp till två tredjedelar år 2050 (Kondo, Fluehr, McKeon, & Branas 2018). I takt med att befolkningsmängden ökar krävs mer plats i städerna och under 1900- och 2000-talet har utvecklingen gått mot att städerna antingen växer utåt eller förtätas (Stähle 2010).

Det finns flera studier som visar att naturen har en positiv inverkan på stress och stressrelaterade problem (Grahn & Stigsdotter 2003; Kondo m fl. 2018). Studien som gjorts av Grahn och Stigsdotter (2003) visar att naturen har en läkande effekt och mer vistelse i offentliga grönområden resulterar i mindre stress. I samma studie visar författarna även att det inte är någon skillnad i vilken effekt naturen har beroende på ålder, kön eller socioekonomisk status samt att avståndet till grönområden har stor betydelse för invånarnas vilja att besöka ett grönområde (Grahn & Stigsdotter 2003).

Det läggs mycket energi på att internationellt sett bevara stora ekosystem, dess unika växt- och djurliv och de fördelar större naturområden för med sig vilket resulterar i att det läggs mycket mindre fokus på de små grönområdena i städerna där vi bor och arbetar, trots att dessa har stor påverkan på hur vi mår (Chiesura 2004). Vidare menar Chiesura (2004) att utöver de ekosystemtjänster ett grönområde bidrar med spelar även de sociala och psykologiska kvalitéterna en väldigt stor roll i vårt dagliga liv.

Grönska i städer associeras ofta med både stora och små parker men stadsgrönskan i ögonhöjd glöms lätt bort (Lu, Sarkar & Xiao 2018). Författarna visar i arbetet att grönskan på gatorna har en positiv effekt på vårt rörelsemönster och ökar vår vilja att gå i staden. Med bakgrund av detta utvecklar Lu, Sarkar och Xiao resonemanget med att när vi blir mer benägna att gå mer och längre minskar hälsoproblemen på sikt. Därför bör stadsgrönskan inte enbart fokuseras till parkerna utan i ögonhöjd på gatorna (Lu m fl. 2018).

Idag minskar grönområden i Sverige till följd av både förtätning och utbredning av staden samtidigt som ingenting tyder på att detta börjar avta (Boverket 2007, s.12). Denna utveckling sker enligt Boverket (2007, s.12) på grund utav ett stort behov av bostäder vilket samtidigt ökar trycket på grönytor i staden.

Enligt Uppsala kommuns översiktsplan (2016d, s.29) ska det år 2050 finnas många olika grönområden i kommunen, både i staden och i kringliggande tätorter. Grönområdena ska vara sammankopplade i stråk för att öka rekreativsmöjligheter, den biologiska mångfalden och samtidigt dra nytta av ekosystemtjänster (Uppsala kommun 2016d, s.29).

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka planeringsverktyg som används vid planering av gröna ytor.

Frågeställningen lyder: Hur kan Uppsala kommuns verktyg för integrering av grönska förbättras via inspiration från andra kommuner, med fokus på Ulleråker?

Begreppsprecisering

Offentliga rum är utrymmen både inomhus och utomhus dit allmänheten har tillträde, exempelvis parker, enligt Wikipedia (2018).

Grönytor är enligt Statistiska centralbyrån (uå) ”allt grönt inom tätortsgränsen, såsom parker och öppna gräsytor samt andra träd- eller gräsbevuxna ytor.”

Grönområden är enligt Statistiska centralbyrån (uå) ”sammanhängande grönytor, exklusive åkermark, med minst 50 meter till omgivande byggnader. Minsta areal är 1 hektar.”

Grönstruktur är enligt Boverket (2010, s.2) ett ”sammanhängande system av grönska, mark och vatten i anslutning till bebyggda miljöer”.

Planeringsverktyg kommer i detta arbete att definieras som ett hjälpmedel inom den fysiska planeringen.

Bakgrund

Bakgrunden syftar till att ge en bild av vad grönytor bidrar med och Sveriges miljömål som används vid planering. Dessutom ges en inledning till stadsdelen Ulleråker.

Ekosystemtjänster

Enligt Naturvårdsverket (2018) är ekosystemtjänster ”*alla produkter och tjänster som naturens ekosystem ger människan och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet*”. Idag konkurrerar grönområden i städer med bostäder och infrastruktur men grönytor är mycket viktiga då de bland annat bidrar med renare luft, jämnare temperaturer, hantering av dagvatten, bullerdämpning och bidrar med habitat för både växter och djur (ibid.). Enligt Naturvårdsverket är det vanligast att dela in ekosystemtjänster i fyra kategorier; försörjande, reglerande, kulturella och stödjande vilka beskrivs med ingående nedan. Med försörjande ekosystemtjänster menar Naturvårdsverket exempelvis maten vi äter eller rent dricksvatten. Reglerande tjänster kan innefatta luftrening eller pollinering och i den kulturella kategorin finns bland annat friluftsliv och hälsa (ibid.). Den sista kategorin stödjande ekosystemtjänster innebär det som behövs för att de övriga ekosystemtjänsterna ska fungera som exempelvis fotosyntesen (Naturvårdsverket 2018).

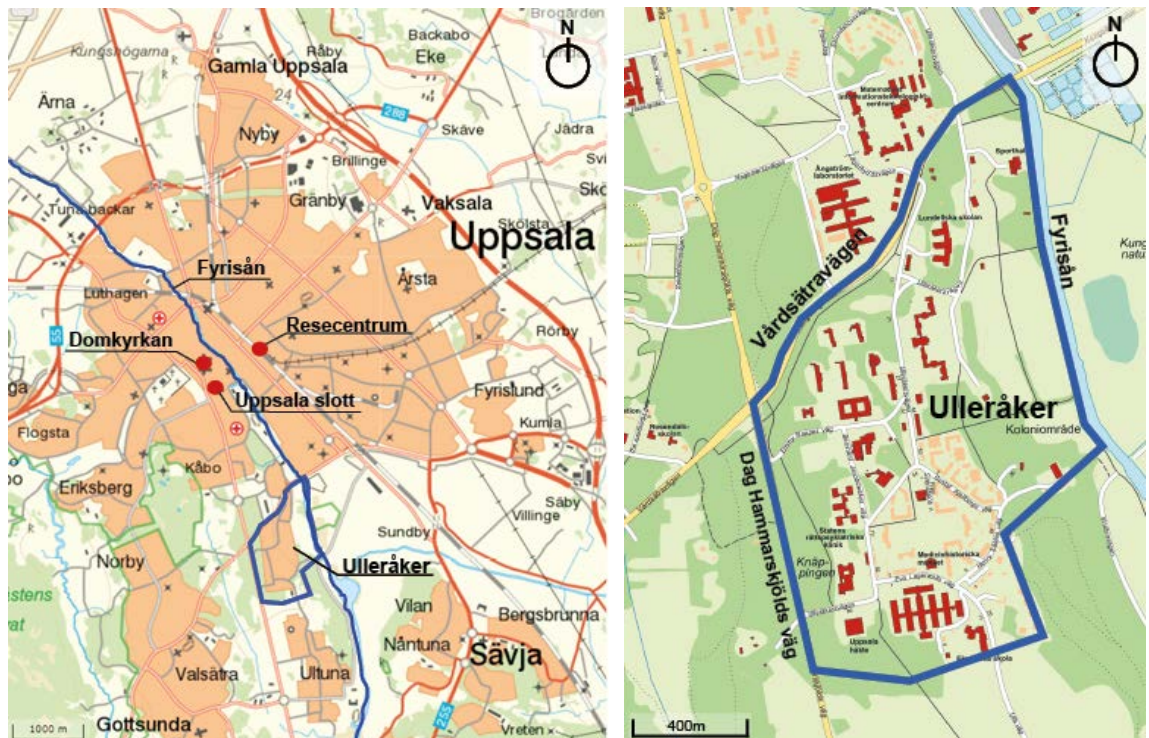
Sveriges miljömål

I Sverige finns ett övergripande mål för miljöpolitiken som innebär att vi ska lämna över samhället till nästa generation år 2020 där de stora miljöproblemen är lösta utan att orsaka miljö- eller hälsoproblem på andra platser än i Sverige (Sveriges miljömål uå b). För att lyckas med detta finns miljömålssystemet som innefattar generationsmålet, miljömålen och etappmålen där det är generationsmålet som styr

den allmänna inriktningen för arbetet (Sveriges miljömål uå b). Det finns 16 miljö kvalitetsmål med preciseringar som beskriver vad arbetet ska leda till, exempelvis en god bebyggd miljö, begränsad klimatpåverkan och frisk luft (Sveriges miljömål uå c). Utöver detta finns även etappmål som ska göra det lättare att nå miljömålen och i förlängningen generationsmålet (Sveriges miljömål uå a).

Miljömålet ”God bebyggd miljö” är det som ligger närmast landskapsarkitektur då målet fokuserar på bra livsmiljöer och en hållbar samhällsutveckling (Sveriges miljömål 2018). Naturvårdsverket (2018) skriver att det finns ett stort behov av bostäder vilket ökar trycket på de grönytor som finns idag både genom exploatering och ökat slitage vilket kräver en hållbar stadsplanering. Därför genomförde Naturvårdsverket tillsammans med Boverket och Folkhälsomyndigheten ett webinarium för att öka kunskapen hos kommunerna om hur de kan skapa bra förutsättningar för utevistelse genom stadsplaneringen (ibid.). Vidare skriver naturvårdsverket att frågor rörande grönstruktur har börjat få effekt i den kommunala översiktsplaneringen (Naturvårdsverket 2018).

Ulleråker

Figur 1. På den översiktliga kartan syns Ulleråker i Uppsalas södra delar. Lantmäteriet ©. **Figur 2.** Planområdet omfattar ca 100 hektar och begränsas av Vårdsättravägen i norr, Dag Hammarskjölds väg i väster och Fyrisån i öster. Lantmäteriet ©.

Planprogrammet är enligt Boverket (2014a) det första steget mot en detaljplan och beskriver mål samt utgångspunkter för planeringen. En detaljplan är enligt Boverket (2014b) ett juridiskt bindande dokument som reglerar användningen av mark- och vattenområden men även hur bebyggelsen ska se ut. Planprogrammet för Ulleråker beskriver området som en stadsdel i Uppsala på ca 100 hektar och belägen ungefär 4 kilometer söder om centrala Uppsala (Uppsala kommun 2016c, s.4), vilket även syns i figur 1.

Som figur 2 visar är området begränsas av Dag Hammarskjölds väg, Vårdsätravägen och Fyrisån. Här har mentalvårdsverksamhet bedrivits från 1800-talet men idag består Ulleråker till största del av bostäder och därför finns både kulturhistoriskt intressanta byggnader och miljöer på planområdet (a.a, s.10). Av planprogrammet utläses att i Ulleråker återfinns även en del av Kronparken som är en barrdominerad skog innehållande många värdefulla naturmiljöer och rödlistade arter (Uppsala kommun 2016c, s.17). Enligt Sara Rydeman¹ på Uppsala kommun är Kronparken en historisk park från år 1773 som instiftades för att bedriva jakt och detta område kommer bli naturreservat. Enligt planprogrammet skär Uppsalaåsen området vilken innehåller Uppsalas enda dricksvattentäkt (Uppsala kommun 2016c, s.14). I utkanten av östra delen av området rinner Fyrisån som bidrar med både biologiska värden och rekreativvärden (a.a, s.15). Enligt planförslaget ska Ulleråker vara en livfull stadsdel med nära till service, verksamheter och grönområden samt ha goda förbindelser med närliggande stadsdelar. Det planeras 7000 bostäder och tätheten ska balanseras med en god tillgång på grönområden, parker och torg (Uppsala kommun 2016c, s.4).

Metod

I det här avsnittet presenteras de metoder som använts för att undersöka frågeställningen. Som utgångspunkt i undersökningen valdes snowball sampling för att samla ihop olika typer av dokument och ge en grundläggande kunskap om vilka dokument som finns tillgängliga på kommunernas hemsidor. Snowball sampling kombinerades med dokumentgranskning för att ge en översiktlig bild av vad för information dokumenten innehåller samt att smalna av arbetet mot Uppsala kommun och Ulleråker. Som ett tillägg till detta och ytterligare en fördjupning intervjuades Anna Hellgren, planarkitekt, och Sara Rydeman, landskapsarkitekt, från Uppsala kommun för att bidra med deras erfarenheter kring utvecklingen av Ulleråker.

I arbetet användes en kvalitativ metod för att få en djupare förståelse för hur Uppsala kommuns planeringsverktyg för integrering av grönska kan förbättras via inspiration från andra kommuner. En kvalitativ metod innebär att data bygger på talade eller skrivna ord samt observerade eller kreativt producerade bilder (Denscombe 2013, s.383).

Snowball sampling

Snowball sampling användes för att samla ihop dokument från olika kommuners hemsidor och sedan undersökas i dokumentgranskningen. Snowball sampling innebär att information som samlas från en primärkälla används för att hitta nästa möjliga primärkälla och så vidare (Research Methodology 2018). En primärkälla innebär att den utgörs av förstahandsinformation (Göteborgs universitetsbibliotek

¹ Sara Rydeman, landskapsarkitekt, Uppsala kommun, 2018-05-15

2018). I detta fall kunde ett dokument leda vidare till ett nytt dokument som i sin tur innehöll information som ledde vidare ytterligare en gång. Valet av kommuner blev därför slumpmässigt då det var olika typer av dokument som söktes och fokus inte låg på kommunerna. De dokument som var tydligast utformade valdes och således blev även den kommunen utvald. Snowball sampling har fått namnet från att informationen, i detta fall dokumenten, samlas på hög och växer likt en rullande snöboll (Research Methodology 2018).

Dokumentgranskning

Via snowball sampling kunde dokument från olika kommuner samlas ihop och därefter användes dokumentgranskning för att sälla ut dokument som rör planering av grönytor i Sveriges kommuner. Urvalet av källor avgränsades till dokument från olika kommuners och myndigheters hemsidor. Dessa påträffades via sökmotorn Google. Informationen som samlats i resultatet kommer sammanfattas och för att sedan analyseras.

Frågor som ställdes vid urvalet var:

- » Används materialet vid planering?
- » Berör materialet någon typ av grönyta?
- » Är materialet relevant för vilka planeringsverktyg som används i Uppsala kommun eller andra kommuner?

Totalt granskades 36 dokument från både kommuner och myndigheter. De kommuner som undersöktes var Göteborg, Helsingborg, Jönköping, Lund, Malmö, Nyköping, Strängnäs, Trollhättan, Uppsala och Vimmerby där det ibland fanns flera dokument rörande stadsplanering och grönska från samma kommun. En sökning bland publicerade dokument gjordes på Uppsala kommuns hemsida där material rörande stadsplanering med fokus på grönska och ekosystemtjänster granskades. Underlagsrapporter och styrdokument som använts till Uppsala kommuns översiktsplan med samma ämnesfokus påträffades och även dessa räknades in i antalet granskade dokument.

Intervju

Intervju användes som metod för att ge information om hur Uppsala kommun arbetar med planeringen av Ulleråker som inte gick att utläsa från kommunala underlag eller styrdokument. Att intervjua personer som arbetar med planeringen av Ulleråker var nödvändigt för att kunna ta del av deras erfarenheter och kunskap. Intervjutekniken som valdes var semistrukturerad intervju vilket innebär att det fanns förutbestämda frågor men att följdfrågor kunde ställas utifrån svaren (Denscombe 2013, s.267). Elisabet Jonsson som är avdelningschef på stadbyggnadsförvaltningen rekommenderade Anna Hellgren, planarkitekt, som ställde upp på en intervju tillsammans med Sara Rydeman, landskapsarkitekt. Intervjun med både Hellgren och Rydeman genomfördes via ett möte på Uppsalas kommunkontor. Intervjun spelades in och transkriberades innan den sammanställdes i resultatet. Det som diskuterades vid intervjun var hur Uppsala kommun arbetat med planeringen och utvecklingen av grönytor i Ulleråker, vilka planeringsverktyg som använts i planeringen samt hur Uppsala kommuns arbete förhåller sig till andra kommuner.

Avgränsningar

Arbetet avgränsades till information rörande svenska kommuner och mindre grönområden i städer eftersom det främst är mindre grönytor, exempelvis parker, som planeras i städernas offentliga rum. De dokument som undersökts från olika kommuner valdes eftersom de fokuserar på grönytor vilket överensstämmer med kandidatarbetets syfte. Vad gäller område i Uppsala kommun valdes stadsdelen Ulleråker för att undersökas närmre då detta är ett område som är under utveckling idag, år 2018. Eftersom Ulleråker fortfarande utvecklas kommer endast de mer översiktliga planeringskedena att tas upp då det heller inte finns dokument rörande de senare skedena. Därför kommer information gällande Ulleråker fokuseras på Uppsala kommuns översiktsplan, den fördjupade översiktsplanen för Södra staden och planprogrammet för Ulleråker. Arbetet utfördes vårterminen år 2018 under tio veckor.

Resultat

I de följande styckena presenteras resultatet i tre delar. Inledningsvis ges en översiktlig bild av olika planeringsverktyg och hur de fungerar med avseende på grönytor. Detta smalnas sedan av då fokus läggs på Uppsala och Ulleråker. Resultatet avslutas med en kompletterande intervju om Ulleråker med Anna Hellgren och Sara Rydeman från Uppsala kommun.

Exempel på planeringsverktyg inom Sveriges kommuner

Många kommuner använder sig av samma planeringsverktyg som underlag i stadsplaneringen men eftersom kommunerna själva väljer hur mycket de vill satsa på grönytor varierar detaljeringsgraden och utförligheten.

Balanseringsprincipen

Principen (även kallad kompensationsprincipen) kommer ursprungligen från Tyskland som sedan 70-talet haft en lagstadgad kompensation av åverkan på naturvärden vid exploatering (Skärbäck 1997, s.3-4). Enligt Naturskyddsföreningen (2007) finns istället Miljöbalken i den svenska lagstiftningen där balanseringsprincipen används vid exempelvis intrång i naturreservat och Natura 2000-områden. Miljöbalken syftar enligt Regeringskansliet (1999, 1 kap. 1 §) till att *”främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö.”*

Lunds kommun (2015) har kombinerat två varianter av balanseringsprincipen: Göteborgsmodellen och Helsingborgsmodellen. Göteborgsmodellen innebär att det görs en bedömning av värdena som sedan överförs till ett förslag på balanseringsåtgärder (ibid.). Lunds kommun beskriver Helsingborgsmodellen som att natur- och rekreationsvärden räknas om i pengar där exploatören sedan gör inbetalningar till ett balanseringskonto.

Balanseringsprincipen enligt Lunds kommun (2015) används för att kompensera de naturvärden och rekreativvärden som skadas eller försvinner i samband med exploatering. Lunds kommun (ibid.) bedömer konsekvenserna av exploateringen med hjälp av följande fyra steg. I största möjliga utsträckning ska negativ påverkan *undvikas* men är inte detta möjligt ska istället *minimal* påverkan göras. Är det inte heller möjligt att minimera negativ påverkan ska istället skadan *kompenseras* eller *ersättas* på annan plats som sista utväg. Balanseringsprincipen kan endast kompensera eller ersätta de värden som finns inom området som ska exploateras (Lunds kommun 2015).

Grönytefaktor

I manualen Grönytefaktor för allmän platsmark (C/O City 2017, s.8) är detta ett planeringsverktyg som riktar sig till kommuner och markägare som vill exploatera mark. Via ett poängsystem räknas de gröna och blå ytor som bidrar med positiva egenskaper vad gäller platsens ekosystem och ekosystemtjänster och utifrån hur många ekosystemtjänster en yta bidrar med ges olika poäng (a.a, s.10). Enligt manualen innebär ett högt värde att ytan innehåller många ekosystemtjänster men detta bör sättas i förhållande till omgivningen då ett högt värde i ett område kanske inte har samma betydelse i ett annat område (C/O City 2017, s.10). Strängnäs kommun (2014, s.31) skriver i sin *grönplan* att som ett komplement till *balanseringsprincipen* kan grönytefaktor användas då detta säkrar en lägsta nivå för grönytor i området som ska exploateras eller förtätas. Vidare skriver kommunen även att vid bedömning av kvalitéer som tekniska funktioner, boendemiljö, ekologiska värden och sociala värden är denna metod till hjälp (Strängnäs kommun 2014, s.31).

Grönplan, grönstrukturplan och grönstrukturprogram

Enligt Boverkets rapport (1994, s.132) kan en grönstrukturplan, även kallad grönplan, grundas på både en vision eller målbild och är ett sätt att belysa grönstrukturen samt vilken kunskap som finns inom kommunen. Vidare beskriver Boverket (1994, s.132) grönstrukturprogrammet som ett dokument gällande den tätortsnära naturen. I rapporten Grönstruktur i landets kommuner påvisas variationen bland Sveriges kommuner när det gäller dokument som behandlar olika typer av grönstruktur (Boverket 2012, s.13). Variationen består i skilda namn, syften och omfattning samtidigt som vissa kommuner endast har en typ av dokument medan en annan kommun har flera (Boverket 2012, s.13.). För att exemplifiera detta beskrivs ett grönstrukturprogram och en grönplan nedan.

Helsingborgs kommuns grönstrukturprogram (2014, s.6) är ett underlag som syftar till att redovisa vilka funktioner och värden grönstrukturen ger utifrån olika perspektiv samt vilken utveckling kommunen önskar av denna. Programmet kommer fungera som ett underlag i planeringsfrågor och tack vare ökad kunskap minska framtida utgifter via ekosystemtjänster, att bidra till att uppnå Helsingborgs miljömål samt bidra till en hållbar fysisk planering och skötsel av kommunens offentliga grönytor (Helsingborgs kommun 2014, s.9).

Grönplanen beskrivs av Kungälv kommun (2006) som ett handlingsprogram över hur Kungälv tätort ska planera, bygga och förvalta kommunens gröna strukturer och miljöer. Denna visar kommunens avsikter kring utveckling och bevarande av grönområden (Kungälv kommun 2006).

Parkprogram

År 1941 föreslog Stockholms stadsträdgårdsmästare Holger Blom ett parknät som inkluderade parkerna i staden men även sträckte sig ut mot större rekreationsområden utanför staden (Stockholms stad 2017). Parkprogrammet sammanställdes år 1946 och innehöll funktionalismens tanke om att människor behövde ljusa och luftiga miljöer med närhet (ibid). Nätet av parker skulle vara stadens offentliga rum med plats för många olika funktioner som exempelvis lek, picknick och naturupplevelser samtidigt som äldre kultur- och naturvärden kunde bevaras i parkerna (Stockholms stad 2017).

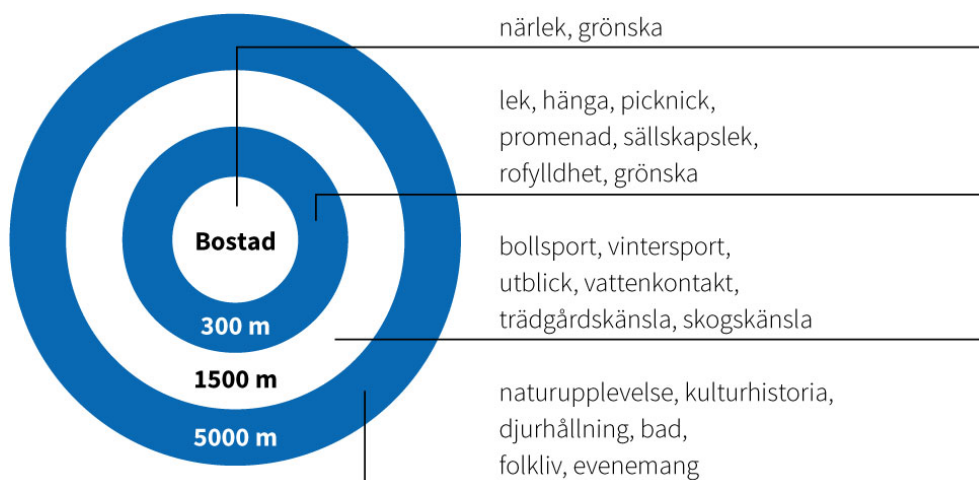
Jönköpings kommun (2017, s.1) har tagit fram ett parkprogram för att tydliggöra vilka mål och visioner som finns för kommunens parker. I programmet ges en bakgrund till kommunens nuvarande utveckling, varför de behöver ett parkprogram och information om grönskans positiva egenskaper. Parkprogrammet ska ge en översiktlig bild om hur grönstrukturen i kommunen ska utvecklas för att sedan kompletteras med parkplaner som ger mer konkreta förslag på hur parker och grönområden ska utvecklas (Jönköpings kommun 2017, s.1).

Rekommenderat avstånd till grönområde

Det rekommenderade avståndet till olika typer av grönområden fungerar som riktlinjer för hur långt stadens invånare bör ha mellan bostaden och ett grönområde av en viss storlek (Boverket 2007, s.44). Boverket beskriver olika typer av grönområden och det maximala avståndet från bostaden som nedan. Detta kan ses tydligare i figur 3.

- » Närparken bör helst ligga inom 50 meter från bostaden. Med närpark avses bostadsgård eller liknande.
- » Lokalparken bör kunna nås inom 200 meter från bostaden och utan att man behöver korsa trafikerade vägar. Med lokalpark menas en mindre park eller grönområde
- » Stadsdelsparken bör ligga inom 500 meter från bostaden, dock inte längre bort än 800 meter. Med stadsdelspark avses en större park eller grönområde.
- » Friarealerna, områden som känns orörda, bör ha en täckningsgrad om minst 300 till 400 kvadratmeter per invånare.

(Boverket 2007, s.44)

Figur 3. *Inom 50 meter från bostaden bör det finnas ett grönt lekområde. Inom 300 meter från bostaden bör det finnas möjlighet till bland annat picknick. Inom 1500 meter från bostaden bör det finnas större grönområden med möjlighet för exempelvis vintersporter. Inom 5000 meter från bostaden bör invånare kunna hitta kulturella värden. Med tillstånd av Uppsala kommun.*

Trädplan

Enligt Boverkets rapport (2012, s.15) beskrivs trädplanen som ytterligare ett dokument rörande grönstruktur men av en mindre omfattning.

Malmö kommun (2005, s.6) har i trädplanen tagit ett helhetsgrepp om frågor som berör träd i olika former vad gäller tidigare och framtida ambitioner, ståndpunkter samt idéer. Underlaget tar upp ämnen som återplantering, förnygring och kommande utveckling. Malmö kommuns trädplan riktar sig främst till kommunen och kommer användas vid planering och som beslutsunderlag. Dokumentet består av en huvudplan och åtgärdsplaner som kontinuerligt uppdateras. Dessutom finns det skötselplaner som är kopplade till trädplanen (Malmö kommun 2005, s.6).

Uppsala kommun

I följande stycke ges information om vilka styrdokument och underlag som används i Uppsala kommun samt vad kommunen väljer att fokusera på i respektive dokument.

Översiktsplanen

Översiktsplanen är ett dokument för kommunens översiktliga planering som uppdateras vart fjärde år och ska innehålla konsekvenserna av kommunens utveckling (Boverket 2018). Vidare skriver Boverket att översiktsplanen enbart är vägledande, inte juridiskt bindande, vilket betyder att varken rättigheter eller skyldigheter finns gentemot myndigheter eller enskilda personer (Boverket 2018).

Enligt Uppsala kommuns översiktsplan (2016d, s.6) är visionen om Uppsala år 2050 att det finns ett stort utbud av olika typer av grönområden och stora som små områden ska vara sammankopplade i stråk. Uppsala kommun skriver att tack vare förbindelserna mellan olika grönområden kommer det bli enklare att bevara den biologiska mångfalden samtidigt som vi kan dra nytta av de ekosystemtjänster grönytor bidrar med. I tätare delar av Uppsala ska parker och stråk vara utformade på ett sådant sätt att de vänder sig till alla invånare i Uppsala och klarar av intensiv användning (a.a, s.29). Vidare beskriver översiktsplanen att ett långsiktigt perspektiv gynnar kommunen både idag och i framtiden, exempelvis genom att dra nytta av ekosystemtjänster (a.a, s.39).

I översiktsplanen (a.a, s.36) finns det generella principer som säger att Uppsala kommun ska tillämpa riktlinjerna för riksintressen och vissa övriga nationella intressen. Dessutom finns även tematiska riktlinjer som bland annat fastslår att Uppsala kommun ska utforma bebyggelseområden och grönstruktur på så sätt att förutsättningar för gott mikroklimat finns (a.a, s.39). Vidare säger visionen om grön- och vattenområden att plats ska reserveras för gröna ytor, att sammankopplade grönområden ska främjas, att viktiga ekosystemtjänster ska

tillvaratas och integreras samt att det finns ett särskilt behov av stadsgrönska (a.a, s.43). Vad gäller användningen av mark och vatten i staden kommer träd och annan stadsgrönska att nyttjas för att skapa ett attraktivt Uppsala med gott lokalklimat och som samtidigt bidrar med både rening och fördröjning av dagvatten (a.a, s.43).

I avsnittet för Natur, park och vatten skriver Uppsala kommun att det krävs en stor variation av gröna ytor i staden men också i tätorterna. Natur i urbana landskap erbjuder lekmöjligheter för barn och det finns även värden bland floran och faunan som utmärker sig inuti stadskärnan på andra sätt än utanför staden (a.a, s.127). Under kapitlet Genomförande, Särskilda insatser de närmsta åren, lyfts *ta tillvara naturen* som en av fem viktiga punkter där målet är att nyttja ekosystemtjänster för en bättre miljö, minskad klimatpåverkan och en rikare upplevelse av staden (a.a, s.161). Som en vidareutveckling skriver kommunen att grönområden ska utvecklas och tillkomma eftersom detta är en viktig del i Uppsalas attraktivitet och människors livskvalitet. Ytterligare en utveckling av målet är att ett omfattande kunskapsunderlag ska tas fram gällande ekosystemtjänster och gröna strukturer i både större och mindre skala (a.a, s.162). Kommunen menar även att om vi lyckas nå ambitionerna inom de fem områdena kommer många andra problem att lösas samtidigt (Uppsala kommun 2016d, s.161).

Den fördjupade översiktsplanen för Södra staden

En fördjupad översiktsplan innebär att en fördjupning av översiktsplanen har gjorts inom ett visst område (Boverket 2016). Uppsala kommun beskriver i den fördjupade översiktsplanen kortfattat förutsättningarna och den förändring som kommer ske inom bland annat Ulleråker (Uppsala kommun 2016b, s.6). Därefter tas generell grönstruktur upp för Södra staden tillsammans med offentliga miljöer och vilka funktioner dessa ska ha (a.a, s.32). Kommunen menar i den fördjupade översiktsplanen att platser för grönska inom Södra staden ska reserveras i god tid för att möjligheten till gröna rekreationsytor inte ska byggas bort (a.a, s.75).

Ulleråker kommer byggas i första etappen av Södra staden eftersom området ligger längst norrut och därför kommer de offentliga miljöerna i denna del vara prioriterade (a.a, s.82). Tillsammans med översiktsplanen kommer den fördjupade översiktsplanen för Södra staden fastslå en översiktlig grönstruktur med syfte att både bevara och förbättra ekologiska värden och samband. Dessutom kommer grönstrukturplaneringen att vidareutvecklas och underlag för att stärka samt utveckla ekosystemtjänster kommer tas fram gällande mark- och bebyggelseutveckling (a.a, s.86).

I hållbarhetsbedömningen har Uppsala kommun (a.a, s.91) resonerat på så sätt att då planeringen ännu är på en översiktlig nivå har konsekvensbedömningen dragits mer åt det negativa hållet. Hållbarhetsbedömning innebär enligt dokumentet att bedöma hur hållbart förslaget för Södra staden är eftersom Uppsala kommun kontinuerligt utvecklar begreppet hållbar stadsplanering. För att sammanfatta bedömningen kan förslaget sägas medför risk för antingen negativa konsekvenser eller stora negativa konsekvenser men dessa kan enligt kommunen mildras genom medvetenhet och förslag på åtgärder (a.a, s.93). Dock nämner Uppsala kommun att en möjlig positiv effekt på lång sikt är att då avstånden minskar, tack vare det tätbebyggda området, kommer resorna bli kortare och därmed minskar även koldioxidutsläppen (Uppsala kommun 2016b, s.93).

Underlag i Uppsala kommun

Det finns många underlag i Uppsala kommun men dokumenten nedan behandlar främst utvecklingen av grönstruktur och vad grönska i Uppsala bidrar med.

Uppsalas parker och Parkplan för Uppsala stad

Tidigare fanns ett parkprogram för Uppsalas kommun med detta har omarbetats till två dokument som ska läsas tillsammans (Uppsala kommun 2013a). *Parkplan för Uppsala stad* och *Uppsalas parker* är framtaget av gatu- och samhällsmiljönämnden och riktas främst till kommunen, men även till andra som bidrar till utvecklingen av Uppsala. *Uppsalas parker* innehåller de mål och riktlinjer som parkerna ska utvecklas efter (Uppsala kommun 2013b) medan *Parkplan för Uppsala stad* ger en bakgrund till Uppsalas parker, analyserar och beskriver hur parkerna ska utvecklas (Uppsala kommun 2013a). Enligt parkplanen berör båda dokumenten endast kommunal mark och visar utvecklingen fram till år 2030. Underlagen ska användas som vägledning vid stadsplanering och förhålla sig till kommunens styrdokument som exempelvis översiktsplanen men även lagar och förordningar (Uppsala kommun 2013a).

Planering för en varmare stad

Stadsbyggnadsförvaltningen har sammanställt en underlagsrapport till Uppsalas översiktsplan år 2016 för att utreda klimatanpassning med inriktning på värme och värmeböljor. Underlaget är endast avsett att användas internt inom Uppsala kommun (Wikenståhl 2014, s.2). Underlaget beskriver generellt vilka förväntade klimatförändringar som finns och vad konsekvenserna kan bli för Uppsala där fokus läggs på värme och värmeböljor (a.a, s.7-8). Författaren tar bland annat upp andra kommuners exempel för att sedan applicera helt eller delvis på Uppsala kommun. Vad gäller åtgärder fokuserar Wikenståhl främst på olika typer av grönska då de bland annat har kylande egenskaper, hälsofrämjande egenskaper, stärker ekosystemen, ger förbättrad luftkvalitet och klimat samt nöjdare invånare (a.a, s.18). Wikenståhl nämner även nackdelar med grönska men att fördelarna ofta väger upp dessa samtidigt som det är en kostnadseffektiv lösning på flera problem (a.a, s.19). Sammanfattningsvis bör ett klimatanpassat Uppsala med fokus på värme innehålla olika typer av grönska samt många parker och grönytor spridda över staden (a.a, s.72). Wikenståhl nämner även olika verktyg som har använts i andra kommuner eller städer vilka kan användas för att tillämpa värmesänkande åtgärder:

- » Urbana klimatkartor
- » Riskkartering
- » Grönytefaktor
- » Lagstadgade gröna tak
- » Balanseringsprincipen
- » Kommunala styrdokument som exempelvis översiktsplan och grönstrukturplan

(Wikenståhl 2014, s.64-68)

Ekosystemtjänster i Uppsala kommun

Uppsala kommun beställde en rapport om Uppsalas ekosystemtjänster av WSP för att använda som underlag till översiktsplanen (Uppsala kommun 2016a, s.2). Rapporten syftar till att kartlägga och beskriva de ekosystemtjänster som finns i

Uppsala (a.a, s.9). Dessutom ges förslag på hur frågor gällande ekosystemtjänsterna bör hanteras i både planering och utveckling ur ett långsiktigt perspektiv (a.a, s.2). Rapporten inleds med en bakgrund till vad ekosystemtjänster är och en beskrivning av de miljö kvalitetsmål som berör ekosystemtjänster för att sedan analysera Uppsalas innerstad och tätorter, och mynna ut i en samlad bedömning kring potential och konsekvenser. Sammanfattningsvis görs en lista på de mest värdefulla ekosystemtjänsterna i Uppsala kommun (Uppsala kommun 2016a, s.36).

Ulleråker

Den avslutande delen av resultatet koncentreras på hur Uppsala kommun resonerat kring grönstrukturen i Ulleråker via planprogrammet och kompletteras av intervjun med Anna Hellgren och Sara Rydeman från Uppsala kommun.

Planprogrammet för Ulleråker

Planprogrammet för Ulleråker är ett vägledande dokument med målbilder och utgångspunkter för Uppsala kommun och inte på något vis juridiskt bindande (Uppsala kommun 2016c, s.6). I kapitel där Ulleråkers olika värden finns nämns punkten ”*En viktig länk i stadens ekologiska nätverk*” som en bland de fyra viktigaste. Enligt dokumentet ska det även vara nära till grönområden för att balansera upp stadsdelens täthet samtidigt som gårdar, tak och fasader ska bidra med grönska (a.a, s.4). Vidare beskriver planprogrammet att kvarter i park ska fungera som spridningssamband men trots att stora områden av naturmarken försvinner kommer delar av den integreras i den nya stadsmiljön (a.a, s.36). Några delar av grönstrukturen som planprogrammet beskriver är stadsdelspark, kvarterspark, torg, stråk och ekologiska spridningsvägar samt gatorna som stadsrum. Alla dessa kommer på ett eller annat sätt innehålla grönska då det bidrar till Ulleråkers karaktär (a.a, s.44).

Planprogrammet hänvisar till *Uppsalas parker och Parkplan för Uppsala stad* vad gäller de rekommendationer som finns för vilket avstånd det bör vara från bostad till olika typer av grönska vilka är samma som återfinns i Uppsalas översiktsplan och Boverkets rekommendationer (a.a, s.45).

Uppsala kommun kommer arbeta vidare med ett kvalitetsprogram för allmän plats som innebär en fördjupning av planprogrammet. Kvalitetsprogrammet ska säkerställa de mål och visioner som finns för Ulleråker samtidigt som karaktärer och funktioner kommer tydliggöras för att fungera som underlag till gestaltning samt projektering (Uppsala kommun 2016c, s.52).

Intervju med Anna Hellgren och Sara Rydeman

Nedan sammanfattas intervjun med planarkitekten Anna Hellgren och landskapsarkitekten Sara Rydeman² om utvecklingen i Ulleråker för att komplettera informationen om hur Uppsala kommun arbetar med planering av grönytor i Uppsala.

Översiktligt om planering

² Anna Hellgren och Sara Rydeman, Uppsala kommun, 2018-05-15

Anna Hellgren på Uppsala kommun berättar att planering är ett komplext område med olika skeden och att Ulleråker fortfarande är under utveckling. Vidare berättar Hellgren att i första delen av planeringsskedet fram till detaljplaneskedet handlar det i grova drag om att sätta upp strukturer för hur området kommer se ut och hur det kommer fungera. Kommunen är tidigt tvungen att ta ställning till vilka val de kommer behöva göra för att lösa pusslet med bebyggelse och grönska men även vilken typ av grönska som ska prioriteras enligt Hellgren. Vidare konstaterar Hellgren att då den nya miljön ska bli så bra som möjligt måste kommunen hela tiden arbeta med förbättringar och där är de offentliga miljöerna nyckeln på grund utav att de nya kvarteren ännu inte är planerade. Då har Uppsala kommun möjligheten att skapa sina egna förutsättningar för att nå visionen för stadsdelen, menar Hellgren. Kommunens ansvar spänner över hela skalan från naturen i skogen till vardagsgrönskan i en bostadsmiljö därför har kommunen försökt variera bland dessa. Platser i Ulleråker som Uppsala kommun tycker är karaktäristiska eller identitetsskapande och har särskilda natur- eller kulturvärden har valts att vara fortsatt gröna beskriver Hellgren.

För att kunna bevara vissa ytor och utveckla gröna värden på åsen och längs Fyrisån som är betydelsefulla för hela Uppsala har den planerade bebyggelsen i Ulleråker koncentreras till västra delen istället för att spridas ut enligt Hellgren. Bebyggelsen är placerad i det lite mer trafikutsatta läget, närmre Dag Hammarskjölds väg, då det inte finns mycket befintlig bebyggelse eller infrastruktur att ta hänsyn till i denna delen av Ulleråker. Här fick naturmiljön prioriteras bort då andra områden prioriterades högre och vägdes mot exploateringsuppdraget konstaterar Hellgren.

Kopplingar till Sverige och världen

Eftersom alla platser har olika förutsättningar går det inte att kopiera lösningar men i de fall områden ligger i närheten eller har liknande förutsättningar kan kunskap och inspiration tas därifrån enligt Hellgren. Trots detta menar Hellgren att kommunerna tar inspiration av varandra vad gäller både olika projekt och skeden. Idag pågår många större stadsbyggnadsprojekt i Sverige, Norden och världen som kommunerna besöker och försöker ta lärdom av, så det är inte bara över kommungränserna förtydligar Rydeman. I programskedet upptäckte Uppsala kommun att många andra kommuner var i samma skede och att många samtidigt valt att ta ett stort grepp om stadsbyggandet enligt Hellgren och Rydeman.

Kronparken

Kronparken kommer bli naturreservat samtidigt som de två detaljplanerna i Ulleråkers första etapp går till antagande. Reservatsbildningen sker för att säkerställa ett långsiktigt skydd av den värdefulla tallmiljön och är särskilt viktig då ny stadsbyggnad kommer att ta anspråk på tallmiljön i Ulleråker. Det kommunen tagit fasta på gällande tallmiljön har framförallt varit ett grönstråk som sammanbinder Kronparken samt Kungsängsleden och tallmiljön på åsen. Stråket innehåller många gamla tallar och är placerad i den kulturhistoriska miljön kring hospitalsbyggnaden.

Enligt tidigare planer var grönytan som utgör stråket fragmenterad på grund utav det stora antalet bostäder som ska placeras ut inom Ulleråker men stråket ansågs vara en viktig länk för att behålla en sammanbunden grönstruktur och planerna

ändrades enligt Rydeman. Vidare menar Rydeman att liksom avvägningen för tallstråket behöver Uppsala kommun hela tiden göra avvägningar då det finns ett uppdrag som ska utföras. Olika förutsättningar på platsen ska tillsammans med olika värden vägas in och ställas mot varandra. I ett tidigt planeringsskede är det ibland svårt att avgöra vad som är möjligt och det är inte förrän i detaljplaneskedet vad som faktiskt kan göras blir tydligt, påpekar Hellgren.

Underlag

Utöver översiktsplanen, den fördjupade översiktsplanen och planprogrammet finns en grund med olika inventeringar som exempelvis flera naturvärdesinventeringar och kommunen menar att de har bra underlag, säger Hellgren. Vidare berättar Hellgren att kunskap hela tiden tillförs under processens gång vilket successivt ger nya underlag att luta sig mot. Däremot är det möjligt att andra val skulle gjorts om kunskapen eller underlagen som tillkommit i senare skeden funnits från början.

Det går att ställa vissa krav vid försäljning av mark för att exempelvis säkerställa förekomsten av gröna miljöer och även i tävlingsförslag kan krav ställas på vad kommunen önskar ska finnas med enligt Hellgren och Rydeman.

Uppsala kommun använder sig av *grönytefaktorn* i samband med markförsäljning för att kunna påverka grönytan. Hellgren fortsätter berätta att *grönytefaktorn* ger poäng utifrån gula värden (sociala), gröna och blå värden. På grund av tätheten har många byggföretag i Ulleråker satsat på det gula då det är svårt att få till gröna miljöer på gårdarna. Men att bara spara ett träd kanske inte ger så mycket för gårdsmiljön även om det ger poäng enligt poängsystemet i *grönytefaktorn*, konstaterar Hellgren.

I de fall kommunen behövt göra en bedömning av befintliga träd har hjälp tagits av experter när det gäller att granska vilka träd som kan bevaras i området trots omvandling säger Rydeman. Vidare berättar Rydeman om det pågående arbetet med ett kvalitetsprogram som är ett viktigt verktyg för att se till att de offentliga platserna kompletterar varandra och säkerställa att det finns en palett av värden och funktioner inom området.

Ytterligare något som kommunen använder sig av är Boverkets riktlinjer för bostadsnära natur och sociotopsnuran, påpekar Rydeman.

Prioriteringar och avvägningar

Hellgren informerar om att eftersom det finns höga värden i Ulleråker och många särskilt skyddsvärda träd som måste avverkas har Länsstyrelsen gett synpunkter på hur kommunen bör hantera detta. Kommunen måste samråda kring ingrepp i naturmiljö enligt 12 kapitlet § 6 Miljöbalken vilket är en formell process där Länsstyrelsen ger kommunen villkor för att avverka träden. Är en viss naturmiljö lagskyddad kan det ställas krav på att naturvärdet på något sätt kompenseras men på platser där det inte finns något lagskydd behöver inte grönskan kompenseras även om det är ett bra sätt att jämna ut balansen mellan bebyggelse och grönområden anser Hellgren. Olika skydd kräver olika processer och det som gäller för området i Ulleråker var i detta fall Miljöbalken eftersom det är lagstadgat vad som krävs när ett ingrepp väsentligt ändrar naturmiljön berättar Rydeman.

Hellgren beskriver ett tallnätverk som går genom Ulleråker och var prioriterat redan på översiktsplanenivå då det är unikt för Uppsala. Det är ett av de kärnvärden kommunen identifierat eftersom tallstråket har störst verkan för hela Uppsala och

utifrån detta är viktig för hela stadens grönstruktur. Stråket är även viktigt för kopplingen till naturreservatet och åstråket menar Hellgren.

I Ulleråker finns mycket sparad, vild natur till skillnad från platta grönytor, exempelvis gräsmattor, vilket är något som har efterfrågats påstår Hellgren. I Ulleråkers fall har exploateringsintresset vägts mot naturintresset och där har naturen vunnit över andra typer av gröna rekreatiomsområden. ”Att ta bort färdig natur för att göra konstgjord natur har inte varit på kartan”, enligt Hellgren. Det är även i dessa frågor kommunen jobbar med samnyttjande av skolgårdar eller förskolegårdar som grönytor på andra tider än verksamheten menar Rydeman. Hellgren utvecklar resonemanget med att tätheten samtidigt behövs för att erhålla alla fördelar förtätningen ger som underlag för kapacitetstät kollektivtrafik, bra service och mångfald bland de boende som bidrar till ett rikt stadsliv. Om kommunen drar ned på exempelvis antalet bostäder till förmån för ett natur- eller kulturvärde finns det risk att det blir en sovstadsdel utan verksamheter och service påpekar Hellgren.

Ulleråker består till stor del av nord-sydliga barriärer och om Uppsala kommun ska nå sin målbild om att skapa närhet, samband, knyta Ulleråker närmre stan samt överbygga barriärer krävs det tvärgående kopplingar i öst-västlig riktning. Dessa kommer fungera som gång- och cykelstråk men även som gröna länkar vilka kommer binda ihop området på västra sidan om Dag Hammarskjölds väg med årummet enligt Hellgren.

Sammanfattning

I den första delen av resultatet presenterades planeringsverktyg som visar hur kommuner i Sverige arbetar med planering av grönytor. I resultatets andra avsnitt smalnades arbetet av mot Uppsala där grönstruktur i översiktsplanen och den fördjupade översiktsplanen för Södra staden togs upp tillsammans med planeringsunderlag rörande gröna ytor som används i Uppsala kommun. I den tredje och avslutande delen av resultatet beskrevs planprogrammet för Ulleråker samt hur Uppsala kommun fokuserat på grönska i detta. Planprogrammet kompletterades även med en intervju som gjordes med Anna Hellgren och Sara Rydeman på Uppsala kommun om utvecklingen i Ulleråker.

Analys

För att förklara hur resultatet hänger samman kommer resultatets tre avsnitt att jämföras med varandra och därefter diskuteras med utgångspunkt i syftet och frågeställningen.

Då de planeringsverktyg som nämns i resultatets första del jämförs med de som används i Uppsala kommun kan det konstateras att Uppsala kommun använder sig av Boverkets *rekommenderade avstånd till grönområde* och *grönytefaktor*. Men eftersom *grönytefaktor* är ett poängsystem för en viss yta räcker det inte med att enbart räkna poäng utan hänsyn måste tas till miljön som helhet vilket Anna Hellgren också nämner i intervjun. Uppsala kommun har även två dokument (*Uppsalas parker och Parkplan för Uppsala stad*) som ska läsas tillsammans och fungerar som en *parkplan* för kommunen. Underlagsrapporterna *Planering för ett varmare klimat* och *Ekosystemtjänster i Uppsala kommun* används endast som

underlag till översiktsplanen men skulle kunna ge kommunen ett tyngre miljöfokus om det fanns ett övergripande dokument. I Uppsala finns ingen *grönplan* vilket innebär att kommunens grönstruktur endast beskrivs översiktligt i översiktsplanen för att sedan beskrivas något mer ingående i de fördjupade dokumenten. Men eftersom det inte tas något helhetsgrepp riskerar det att bli spretigt i Uppsala kommuns olika stadsdelar. En *trädplan* är en annan variant på ett planeringsverktyg som också tar upp grönstruktur men av en mindre omfattning än *grönplanen* och detta skulle kunna vara ett första steg för Uppsala kommun mot ett mer övergripande dokument.

Från intervjun kan utläsas att bedömningar kring grönytor och naturområden varje gång är en avvägning men att Uppsala kommun i Ulleråker har stort fokus på de naturvärden som finns i området. Då områden med höga naturvärden är lagskyddade måste dessa tas hänsyn till men vid fall då detta inte är möjligt försöker kommunen kompensera det vilket kan ses som en viss användning av *balanseringsprincipen*. I intervjun beskrivs det kortfattat hur olika platser har olika förutsättningar och att det därför är svårt att kopiera lösningar. Trots detta försöker kommunerna ta inspiration från både varandra och andra länder i olika stadsbyggnadsprojekt.

Diskussion

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka planeringsverktyg som används vid planering av gröna ytor och att undersöka frågeställningen: Hur kan Uppsala kommuns verktyg för integrering av grönska förbättras via inspiration från andra kommuner, med fokus på Ulleråker?

Gröna miljöer bidrar med många fördelar som renare luft, lägre temperaturer i städerna och biologisk mångfald samtidigt som grönska ofta är en kostnadseffektiv lösning på många problem enligt Wikenståhl (2014). Med bakgrund av detta behövs grönska i städer idag på grund utav både nuvarande och kommande klimatförändringar.

Vid planering av offentliga ytor använder sig Uppsala kommun av översiktsplanen och den fördjupade översiktsplanen för Södra staden tillsammans med planprogrammet i fallet Ulleråker. Inget av dessa dokument är juridiskt bindande och därför blir det inga konsekvenser om kommunen inte följer visionen eller målen (Uppsala kommun 2016b;2016c;2016d). För att säkerställa att detta genomförs skulle en lösning kunna vara att det finnas någon typ av riktlinjer om visionen skulle frångås men samtidigt måste kommunen ha möjlighet att ändra översiktsplanen vid ny information eller oväntade händelser. Kommunen kan inte vara bunden till en översiktsplan som inte går att genomföra.

Enligt översiktsplanen (Uppsala kommun 2016d) har kommunen en vision om hur grönskande Uppsala kommun kommer bli men att den verkar innehålla för många punkter för att vara rimlig inom tidsramen som angivits. En möjlig tolkning av detta är att Uppsala kommun är medveten om att visionen inte kommer nås fullt ut och därför valt att sikta för högt med målet att komma så långt som möjligt.

Uppsala kommun skulle kunna bli bättre på att tydligt visa hur grönstrukturen ska utvecklas som en röd tråd genom översiktsplanen, den fördjupade översiktsplanen för Södra staden och planprogrammet. Detta eftersom den fördjupade översiktsplanen till skillnad från översiktsplanen är inte lika utförlig vad gäller grönområden och grönstruktur, snarare tvärtom. Den fördjupade översiktsplanen (Uppsala kommun 2016b) nämner att grönstrukturen ska utvecklas men det specificeras inte och därför skulle en *grönplan* kunna vara till stor nytta för kommunen. Uppsala kommun valt att överdriva de möjliga negativa konsekvenserna i samband med exploateringen av Ulleråker vilket tyder på en medvetenhet från kommunens sida och visar att kommunen vill gardera sig mot det värsta scenariot enligt Hellgren och Rydeman³. Grönska bidrar till en grönare stad, med ekosystemtjänster och har en positiv inverkan på stress (Grahn & Stigsdotter 2003; Kondo m fl. 2018) men det tar tid för nyanlagda gröna miljöer att växa innan de överensstämmer med visionen. Det bör hållas i minnet att även om en nyanlagd grönyta bidrar med ekosystemtjänster kommer det med största sannolikhet vara mindre jämfört med den fullt utvecklade grönytan på lång sikt.

Vad gäller underlagen menar Hellgren och Rydeman⁴ på Uppsala kommun att det inte är själva underlagen som avgör vilken typ av grönska eller vilka grönområden som bevaras utan det är processen med de förutsättningar som finns och de avvägningar som görs. Däremot finns det inte så många underlag och en möjlighet är att Uppsala skulle få en mer sammanhängande grönstruktur genom de tre ovan nämnda dokumenten om det fanns fler underlag eller ett övergripande dokument för att ge en mer heltäckande bild av Uppsala kommuns gröna visioner.

Metoddiskussion

För att söka dokument användes metoden snowball sampling som innebär att en källa leder till en annan. Den var fördelaktig för arbetet eftersom planeringsverktyg och underlag söktes och dessa relativt enkelt kunde hittas i samband med exempelvis översiktsplanen. Snowball sampling gav en bra överblick över de dokument som fanns att tillgå men gav väldigt mycket information att sortera. En nackdel var dock att alla underlag inte kunde beröras och detta hade kunnat vidareutvecklats.

Då planering är ett mångfacetterat område och metoden snowball sampling gav många källor borde arbetet ha avgränsats ännu mer i dokumentgranskningen för att ge en djupare förståelse för ämnet och inte bara en översiktlig bild av de underlag som finns tillgängliga. Dessutom valdes kommunernas underlag utifrån det som framkom av metoden snowball sampling vilket skulle kunna generera ett avvikande resultat om samma arbete utfördes igen.

Intervjun med Anna Hellgren och Sara Rydeman från Uppsala kommun var mycket givande och gav mycket information om inte framgick av planprogrammet. Dock är det inte säkert att en intervju skulle ge exakt samma svar en andra gång och eftersom arbetet begränsades till Ulleråker ger det endast en fingervisning om hur Uppsala kommun arbetar i hela kommunen.

³ Anna Hellgren och Sara Rydeman, Uppsala kommun, 2018-05-15

⁴ Anna Hellgren och Sara Rydeman, Uppsala kommun, 2018-05-15

Slutsats

Avslutningsvis är planering ett mycket komplex område som därför kräver noggranna avvägningar i många frågor. Det är inte alltid underlagen som avgör hur gröna miljöer utvecklas i ett exploateringsområde utan det finns många faktorer som spelar in. Uppsala kommun har flera underlag och andra planeringsverktyg till hjälp i den fysiska planeringen kring grönytor men har möjlighet att via exempelvis en *grönplan* utveckla och tydliggöra grönstrukturen i kommunen.

Under arbetets gång har många nya frågor ställts om hur planering fungerar och om grönska i en tät stad men en frågeställning som hade varit intressant att undersöka vidare är följande: Hur kan en stadsdel vara tät och grön samtidigt? Det skulle även vara spännande att lyfta arbetet en nivå för att undersöka hur andra länder arbetar med stadsplanering med fokus på grönområden och sätta det i förhållande till Sverige och Uppsala kommun. Genom arbetet har mycket information kring vad gröna miljöer bidrar med i städer behandlats samt hur viktigt det är för framtiden. Till sist är förhoppningen att arbetet ska öka förståelsen för hur betydelsefulla grönytor är och inspirera till att planera grönare offentliga miljöer.

Referenslista

- Boverket (1994). *Stadens parker och natur*, s.132. Karlskrona: Boverket. (Rapport, 1994:12).
- Boverket (2007). *Bostadsnära natur - inspiration & vägledning*, s.12, 44.
Tillgänglig:
https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/bostadsnara_natur.pdf [2018-08-30]
- Boverket (2010). *Låt staden grönska*, s.2. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/lat-staden-gronska.pdf> [2018-08-30]
- Boverket (2012). *Grönstruktur landets kommuner*, s.13-15. Karlskrona: Boverket. (Rapportserie 2012:13). Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2012/gronstruktur-i-landets-kommuner.pdf> [2018-08-31]
- Boverket (2014a). *Program till detaljplan*. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/sv/pbl-kunskapsbanken/planering/detaljplan/detaljplanprocessen/starta-planarbetet/program-till-detaljplan/> [2018-05-28]
- Boverket (2014b). *Vad är en detaljplan?*. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/detaljplaneinstrumentet/vad-ar-detaljplan1/> [2018-05-28]
- Boverket (2016). *Fördjupning av och tillägg till översiktsplanen*. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/sv/pbl-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/processen-for-oversiktsplanering/fordjupningar-och-tillagg/> [2018-05-28]

- Boverket (2018). *Översiktsplanering – för en långsiktigt bra hållbarhet*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/kommunal-planering/oversiktsplanering/> [2018-05-28]
- Chiesura, A., (2004). *The role of urban parks for the sustainable city*. *Landscape and Urban Planning* 68,. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.08.003> [2018-05-29]
- C/O City (2017). *Grönytefaktor för allmän platsmark 2.0*, s.8-10. Tillgänglig: <https://hallbarstad.se/cocity/wp-content/uploads/sites/121/2018/02/Manual-Gr%C3%B6nytefaktor-f%C3%B6r-allm%C3%A4n-platsmark.pdf?x14227> [2018-08-30]
- Denscombe, Martyn (2013). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. 2:7. Uppl. s. 267, 383*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Grahn, P., Stigsdotter, U.A., (2003). *Landscape planning and stress*. *Urban Forestry & Urban Greening* 2. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1078/1618-8667-00019> [2018-05-29]
- Göteborgs universitetsbibliotek (2018). *Källkritik*. Tillgänglig: <http://www.ub.gu.se/skriva/kallkritik/> [2018-08-21]
- Helsingborgs kommun (2014). *Grönstrukturprogram för Helsingborg*, s.6-9. Tillgänglig: https://helsingborg.se/wp-content/uploads/2014/10/Gronstrukturprogram_sid1_47_webb-sbf.pdf [2018-08-31]
- Jönköpings kommun (2017). *Parkprogram för Jönköpings kommun*, s.1. Tillgänglig: <https://www.jonkoping.se/download/18.2cc89a1e15cfe7f09adbedb/1502098968964/Parkprogram%20f%C3%B6r%20J%C3%B6nk%C3%B6pings%20kommun.pdf> [2018-08-31]
- Kondo, M.C., Fluehr, J.M., McKeon, T., Branas, C.C. (2018). *Urban Green Space and Its Impact on Human Health*. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 15. Tillgänglig: <https://doi.org/10.3390/ijerph15030445> [2018-05-29]
- Kungälv kommun (2006). *Grönplan för Kungälv kommun*. Tillgänglig: <http://www.kungalv.se/siteassets/dokument/kommun-och-politik/styrdokument/kommunens-interna/gronplan-for-kungalvs-kommun.pdf> [2018-05-30]
- Lu, Y., Sarkar, C., Xiao, Y. (2018). *The effect of street-level greenery on walking behavior: Evidence from Hong Kong*. *Social Science & Medicine* 208. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.05.022> [2018-05-29]
- Lunds kommun (2015). *Balanseringsprincipen i Lunds kommun – ett sätt att kompensera för natur och rekreation vid exploatering*. Tillgänglig: https://www.lund.se/globalassets/lund.se/bygg_bo/klimat-miljo-och-hallbarhet/miljosmartkommun/balanseringsprincipen-sbk-2015-01-15.pdf [2018-08-22]
- Malmö kommun (2005). *Trädplan för Malmö*, s.6. Tillgänglig: <https://malmo.se/download/18.12bec02c14db49ab84d4f110/1491298789457/Tradplanwebb.pdf> [2018-08-31]
- Naturskyddsföreningen (2007). *Kompensationsprincipens användning*. Stockholm: Naturskyddsföreningen. Tillgänglig: https://stockholmslan.naturskyddsforeningen.se/wp-content/uploads/sites/26/2013/11/07_kompensation.pdf [2018-08-22]
- Naturvårdsverket (2018). *Vad är ekosystemtjänster?* Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Ekosystemtjanster/Vad-ar-ekosystemtjanster/> [2018-05-15]

- Regeringskansliet (1999). *Miljöbalk (1998:808)*, 1 kap. 1 §. Tillgänglig: <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=1998:808> [2018-08-31]
- Research Methodology (2018). *Snowball sampling*. Tillgänglig: <https://research-methodology.net/sampling-in-primary-data-collection/snowball-sampling/> [2018-05-25]
- Skärbäck, Erik (1997). *Balanserad samhällsbyggnad*, s.3-4. Alnarp: MOVIMUM, (Stad & Land nr 147:1997).
- Statistiska centralbyrån (uå). *Beskrivning av grönytor i och omkring tätorter*. Tillgänglig: <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/gronytor-i-och-omkring-tatorter/produktrelaterat/Fordjupad-information/beskrivning-av-gronytor-i-och-omkring-tatorter/> [2018-08-24]
- Stockholm stad (2017). *1930 - 1950: Funktionalismen och Bloms förslag om ett parkprogram*. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Parker/Parkhistoria/1930-1950/> [2018-08-23]
- Strängnäs kommun (2014). *Grönplan del A, Strängnäs kommun*, s.31. Tillgänglig: https://www.strangnas.se/globalassets/upload/bygga-bo--miljo/plan/oversiktsplaner/ny-op/gronplan_dela_utställningshandling_20140212.pdf [2108-08-31]
- Ståhle, A. (2010). *More green space in a denser city: Critical relations between user experience and urban form*. URBAN DESIGN International 15. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1057/udi.2009.27> [2018-05-29]
- Sveriges miljömål (uå a). *Etappmålen*. Tillgänglig: <http://www.sverigesmiljomal.se/sa-fungerar-arbetet-med-sveriges-miljomal/etappmalen/> [2018-05-28]
- Sveriges miljömål (uå b). *Sveriges miljömål*. Tillgänglig: <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/> [2018-05-28]
- Sveriges miljömål (uå c). *Så fungerar arbetet med Sveriges miljömål*. Tillgänglig: <http://www.sverigesmiljomal.se/sa-fungerar-arbetet-med-sveriges-miljomal/> [2018-05-28]
- Sveriges miljömål (2018). *God bebyggd miljö*. Tillgänglig: <https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/god-bebyggd-miljo/> [2018-08-28]
- Uppsala kommun (2013a). *Parkplan för Uppsala stad*. Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/contentassets/90c7a95169c148beb968ff453852f59d/parkplan-bakgrund-tillgangsanalys-plan-parkutveckling.pdf> [2018-08-30]
- Uppsala kommun (2013b). *Uppsalas parker, riktlinjer*. Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/contentassets/9da79d457d9d4914bf4fe6a4760c7302/uppsalas-parker-riktlinjer.pdf> [2018-08-30]
- Uppsala kommun (2016a). *Ekosystemtjänster i Uppsala kommun*, s.2, 9, 36. Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/contentassets/c3f9ac34a275463986a565d203f50f7b/op2016-underlagsrapport-ekosystemtjanster-i-uppsala-kommun.pdf> [2018-08-30]
- Uppsala kommun (2016b). *Södra staden, fördjupad översiktsplan*, s.6, 32, 72-91. Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/contentassets/3ba799bfe306463b85270f67f184e934/fordjupad-oversiktsplan-sodra-staden-utställning.pdf> [2018-08-30]
- Uppsala kommun (2016c). *Ulleråker, Planprogram*, s.4-17, 52. Tillgänglig: https://www.uppsala.se/contentassets/cafa814331eb484cb87f26ceb2009e4f/planprogram_ulleraker_webb.pdf [2018-08-30]
- Uppsala kommun (2016d). *Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun, del A huvudhandling*, s.6, 29, 36-43, 127, 161-162. Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/contentassets/7d682210066f491ba5236651b03f253e/op-2016-del-a-huvudhandling.pdf> [2018-08-30]

Wikenståhl, M (2014). *Planering för ett varmare klimat*, s.2, 7-8, 18-21, 64-68, 72.
Tillgänglig:
<https://www.uppsala.se/contentassets/fb119146f47f47c4b0e5d151a63e7e81/op2016-underlagsrapport-planering-for-en-varmare-stad.pdf> [2018-08-30]
Wikipedia (2018). *Offentliga rum*. Tillgänglig:
https://sv.wikipedia.org/wiki/Offentligt_rum [2018-08-30]